

6. Notam illam, quæ responderet accentui gravi Græcorum, & uigò vocatur accentus, super postremam eorum adverbiorum vocalem adoramus, quæ si sine ea essent, aliam significacionem indigerent. Ut Malè, Quām, Modò, Profectò. Casus eisam nominum partij, ac Latinis, qui pro alijs haberi possunt, accentia notantur. Ut Musis, Sensus, Lauja, diel.

7. Quoties sententiam aliquam omnino diversam in medium conjicimus periodum, Parenthesi est; ac duobus maijoribus lemicirculis sese mutuo alpicerebant conclusidur. Ut: At videamus (ut omittam longuquam) agrum prensatum a paucis possideri.

8. Apostrophe raro Latini scriptores utuntur. Est autem nota literæ rejectæ, quæ exprimitur per lemicirculum aevium supra ultimam vocis literam positum. Ut Agdina, Viden, Opus, pio Audisne & Videisne? Opus est?

ARTICVLVS IV.

De recta syllabarum Divisione.

Ad recte scribendum plurimum interest recta syllabarum divisio, qua in hoc sita est, ut ex consonantibus, quæ duas inter vocales intercedunt, eas antecedenti vocali attribuamus, quæ ad illam pertinent, quæ vero ad illam non pertinent, consequenti: cum enim aliquando linea ad oram paginæ deducta tota dictio nem non capiat, dividere hanc oportet, salva tamen syllabarum integritate; atque in fine prioris linea eas syllabas ejus dictio scribere, quas illa capiat, reliquis vero posteriorum lineam inchoare. Ne in hac divisione pecces, tres leges servatas velis.

1. In vocibus compositis præpositio eas tantum sibi consonantes adsciscit, quas antea habebat; sive una illa sit, sive plures: quare sic divide voces istas: Ab eo, abs credo, ab fendo, ab uno, ad oro, ad scribo, de spero, dispiro, ex oro, ob struo, re spiro, trans mitto, us piem. Etia Græcis: ex odos, iſ agone, prof oda, sin agoga, syn odus. Sic etiam: aru spex; quia pars ejus posterior est a spectando, &

abs temius, quia pars posterius est à tementum, quod est viuam.

2. In vocibus simplicibus, si duas inter vocales uba consonans intercedit, lequeati vocali attribuitur. Ut: Pa ter, sa ro, miser.

3. In ijsdem simplicibus, quoties plures simul consonantes inter duas vocales inveniuntur, voces videndum, vox ne sit græca, vel latiuæ, quæ illis consonantibus simul juventur; quæ si erit, consonantes illæ sequenti vocali omnes adscribentur. Ita conjunctæ inveniuntur bd, bl, br, cl, cn, cr, ct, fl, fr, gl, gn, gr, mn, ph, phr, phth, pl, pn, pr, ps, pt, t, tm, tr, sb, sc, scf, sph, sm, sp, st, sth, spr, sr. Itaque divides A bderita, Cy enus, De crepitus, Dostas; As drubas, &c.

INSTITUTIO V.

De singulis orationum generibus.

ETI quæ fusè habemus disputavimus, in quodlibet sunt Orationis genus accommodata, tamen, quæ res sic tytiosibus, quibus hæc scribimus, expeditior, de singulis, ac certè plorisibus, quæ ad unumquodque dicendi genus pertinent, Orationibus, visum nobis est, propria quadam præcipere. Tum de Elogio aliquam, de Dialogo, de Historia doctrinam adjicere, quæ quia soluta scribuntur Oratione, commodum in Institutionibus his nostris locum habere videbantur: quia ad Oratorem tamen non pertinent, nec stylo condonantur oratorio, in secretum caput recessentur.

CAPUT I.

De Genere Exornativo.

De Panegyrico.

Panegyrica agud Græcos erat Oratio, qua in panegyris, seu publico cœtu, cum ludi fiebant, tum Magistratus, qui

qui ludo præterant, tunc pagiles, qui decertabant, tum cibis ipsa, in qua erant, laudabantur. Posterioribus temporibus dictæ sunt etiam Panegyrici illæ Orationes, quæ in nobis illi conselio Principiū laudem dicebantur. Nunc de-
mum eo vocatus nomine Oratio quævis in laudem perfo-
ræ, aut rei cuiuspiam: in qua quidem præclaram de eo,
qui laudatur, existimationem quærit Orator; amorem
que virtutis, ac fugam vitij propositum finem habet; eos
que ad eum affectus in auditoribus suis eliceret conatur.

Ordo in laudatione servānus.

Ordo in homine laudando duplex esse potest, alter
terum, temporum alter. Ordo rerum est, cum ad certa
quædam capita laus revocatur: ut cum Tullius in Mani-
laoa Pompejum laudavit, quis optimus esset imperator.
quippe in quo virtutes erant imperatorix, scientia rei mi-
litaris, virtus, auctoritas, & felicitas.

Laus igitur petitur in hoc ordine ab adjunctis iuste-
nis, exterisque. Interna sunt animi virtutes, vel quæ
mentem attinent, ut Ingenium, Memoria, Prudentia, Scien-
tia, Dialectica, Eloquenteria: vel quæ voluntatem, ut Religio in Deum, Pietas in parentes, Justitia in omnes, Temperan-
tia, Clementia, Liberalitas. Juvabitque unamquamque vir-
tutem in partes suas, & officia distribuere: ut, si laudare
caritatem velis, fidem, benevolentiam, in adversis rebus
coconstantiam, & in prosperis, obsecraque sine spe merce.
dis amico præstata commemorabis.

Adjuncta externa sunt Dona Fortune; ut Patria, &
Illustris es sit, aut claris viris insignis; Genusque, si majo-
res habeat nobiles, & rebus gestis præclaros, à quibus vite
rus pariter cum sanguine sit transmissa: ut Divinitas, qui-
bus beoē partis bene sit osus: ut Dignitates, à quibus que-
sus sit, non quæserit: ut Amici, quos probatos dumtaxat
adhibuerit: ut Gratia, qua apud prudentissimos, honestissi-
mosq; valuerit. Bona corporis Robur sunt, & Firma vale-
tudo, quæ ad optimam gerenda præsidio fuerint; tum For-
ma dignitas, quæ parem non raro indicat animi venusta-
tem, En quâm venustè deductum est Epigrama. Ex-

Excubat in placido tibi pulchra Modestia vultu,

Et roseas niveo vivit in ore Pudor.

Simplicitas oculos, lingua Prudentia frenat,

Pura verecundus pectora candor habet.

Proforibus famulis, video, famulique morantur;

Virtutem Dominiam, Quis negat, esse domini?

Quodsi Fortezza, corporisq; bona non habuerat, lau-
dabitur, quod sapienter caruerit, moderatèque rulerit;
quod item obscura, humiliaque Patriam, & Gesus nobis-
lia factis suis reddidisse; siveque majoribus virtute sua
præluxisset.

Jamvero Ordo temporum is est, quo historiæ, ac tem-
poris series servatur. Primum est tempus, quod ritam an-
tecessit, lo quo spectantus Auguria, aut signa, sivequa futu-
ram claritatem indicantur. Tum Patria, & Genus, à qui-
bus quæsumi possit laus, diximus. Alterū est tempus ipsius
vite, in quo Fortuna, Corporis, & Animæ bons, seu virtus
tes considerantur. Et à Pueritia ordinando, in ea iadoleſ
spectatur, & educatio, & futuræ virtutis indicia quadam-
lo Adolescentia attenduntur: mores, virtutæ studia, &
artium. In Virili aetate ritæ genus, & dignitas, dicta, fadaq;
præclara, privata, & publica. In Senectute prudenteria, con-
silium, religio, constantia. Terrius, quod consequitur mor-
tem, tempus Causam mortis dabit, si pro tuenda Religione,
pro Patria defendenda, amore sapientia, aut virtutis obita
sit: Mortis rationem, si piæ, fortiterque mortuus sit, quid
tunc dixerit, quid egerit præclatum, & salutare; decreto &
Honores, Funus, mortuus Desiderium.

Ordinem istum temporum adhibuit Plinius in nobili
illo Trajanæ Nervæ Panegyrico: estque hic ordo facilior,
sed qui languescit, nisi Schematum luxinibus, acutisque
Sententijs extetur.

Sed in utrovis ordine Stylus sit, oportet, i signis,
& flores, verborumque, & sententiarum leporibus illus-
tris. Et Exordium quidem sit gemmeum; ex adjunctis,
figua

Squafunt digoa, aut ex effato, aut alio illustri ex capite erutum. Propositio vera sit, veramque laudem continet, nam si incredibilis sit, nulla laus est. Confirmatio in Narratione Factorum, horumque Ponderatione versetur. Quia Ponderatio per Amplificationis rerum Capita fieri spissima: & si Antitheses, Distributiones, Exclamationes, graves, et diuersas, plenaque suci sententias adhibeat. Nempe eō collimat Panegyricus, ut maxima de eo, qui laudatur, apud auditores remaneat opinio: hoc tisi assequatur Orator, pueriliter se laudasse sciat. Quare tria illa quoque sunt observanda. 1. ne ementit ultra hoc laudes, & fidet, quæ veris etiam fidem derogabunt. 2. ne in meliorum copia, viles res, & facta leviora conseletemur. 3. ne communes, & pér vagatas, sed euangelique proprias præcipue laudes perseguamur. Itaque probè cum, ac plenè, quem laudas, dignovissem, saltem ex versissima historia debes. Demum Petoratio amulationem præcipue, amoremque, & benevolentiam adversus illum, quem laudamus, exstabat.

De Rerum Laudatione.

In ijs laudandis oīdo rerum dumtaxat usum habet. Laudari autem multa possunt. Ut Virtutes, Res gestæ, Regna etiam, Urbes, Tempus aliquod, Animantia, ac, virtutem si demas, omnia; inest enim omnibus bonitas tua, quam laude prosequi licet. Ex ijs autem Virtutis quævis, ac Scientia laudari possunt 1. à Dignitate, quæ in defitione, & ea, de qua sunt, materia contineatur. 2. ab Utilitate, quam commoda, oblectationes, ornamenta, honoriis gradus, existimatio comprobant, quæ ab ea virtute expiuntur. 3. à Contraria virtutis corporiudice, à Comparatione, &c. Ita Poëticam laudat Cicero pro Archia, Scientiam militarem pro Murana, Philosophiam in Toleulanis.

Vrbes autem laudantur ab Antiquitate, à Conditoribus, ab Aedificiis, quòd pertineat templo, arces, munera, theatra, porticus, plateæ, Agua &c: à Situ, in quo salubritas cœli, agitorum fertilitas, horti, flumina, fontesque

spectantur: à Civibus, quæ laudari possunt à frequentia, moribus, ingenio, arte, industria, &c.

De varijs in Demonstrativo genere Orationibus.

Ex illis est Oratio Generib[us] laudandi, quæ natale cum pueri diem celebrat. Exordium ab adjicitione sumitur, vel a commociis votis, placitq[ue]. In Confirmatione expenduntur eas, quæ ortum praecessunt, signa, & vota, & preces factæ laudantur parentes, patria, maiores: spes de pueri concipiatur, quæ vel ex genere ipso colligitur, vel ex futura optima educatione, aliove quopiam adjuncto: hæc exornatur publica latitia, popolorum gratulatione &c. Petoratio vota continet pro pueri incolumi vita.

Epithalamium Nuprias celebrat. In eo laudantur sponsi: laudari etiam possunt Nuptiae, quæ ad propagationem hominum sunt iumenta: petoraturique gratulatione, & votis pro conjugum concordia, liberisque suscipiendis. In Statio, & Claudiiano habes exempla.

Eucharistica Oratio gratias agit de accepto beneficio. De ea, qua latet esse ducimus, in Epistolarym arte tradi- dimus. Exempla nunc offerimus in Orationibus post Recitatum, & pro Marcello. Egitimus ibidem de Gratula- tione: de qua nunc adjicimus Epynicum esse Orationem celebranda victoris dicatam: in qua fructus varij expo- nuntur, & præmia victoris: difficultas ejus assequenda, & belli periculum, celeritas in conficiendo, &c. Adjicimus quoque, opponi Gratulatoriz Neniam, quæ malum deplo- rat; ejus gravitatem ostendit, maximè si contingit imme- reoti. Gratulationis Exempla dabit Cicerio in 2. & 3. Ca- til. item Meretus.

Oratio, qua Princeps in urbe excipitur, aut alio ja- loco, Istitutione Græca voce dicitur. Exorditor ab expre- satione, & votis civium, vel ab adjuncto, siquod sit spe- ciale. Confirmatione explicat causas laetitia, hominis me- ritorum, dignitatem, utilitatem amplificando. Epilogus spem erigit ex ejusdem clementia, prudencia, probitate. Atque hoc eodem artificio condi potest Oratio, quæ tunc

habetur, cum quis Rex ioungitur, aut Magistratus aliquis ioinicetus.

Oratio Funeris (Epicedium quod dicitur) ea est, qua in emotu hominis laudem habet laude itaq; sed & consolatione parentum, affiniumq; & parentes, seu horatione in superstitione documentum constare debet. Exordium magis memoris significacionem preterferat; vel Exclamatione, ut Muretus in morte Caroli IX. *Hoc igitur anum restabat &c. vel ex affectu desiderij, ut Phil. 9. Vellens Dij &c. vel ex silentio auditorum: vel ex gravi aliqua sententia. Confirmationis laudes mortui prosequatur, Panegyrici affectio, ita tamen, ut ne audientium voluptati serviat, sed memoriam uicem capiat. Tum consolationem adhibeat, aut vita laudabiliter acta recordatione, aut Ipe minime dubia de immortalitati, quam sit assequitus, vita; tum alijs, qua in Consolatoria Epistola docebamus. Abhortationem quoque callide interserer, aut caducam, fragilisque humanae rerum sortem ostendendo, aut ad virtutes exemplo mortui provocando. Quod Per oratio etiam nisi poterit, aeroamque mortuo felicitatem apprebarib; atque eis in auditoribus desiderium exitabit. In hoc suet genere Philippicæ 9. & 13. atque aliquot Maretanæ.*

Vituperatio quoque ad genus spectat Demonstratum. In ea igitur servanda contraria omnia illis, qua de laudatione diximus. Quod in Tullij Orationibus in Pisonem, in Vatinium, in Philip. 2. colligere licet. In illo etiam poterunt esse Praefationes Didascalica, Disputatoria, Dedicatoria.

Didascalica Oratio est, quam habent Ludim agistro, cum Auctorem aliquem soscipient exponendum, disciplinam ve tractandam. Si exponendus est Auctor, in ejus laudatione Praefatio continetur. Si tradenda disciplina, vel ea commendabitur, vel quoniam possitissimum ejus sit virtus, expendetur; vel quoniam aliqua apposita disciplina, loco, Oratorique, instituetur, coquas alteriora pars confirmetur: e.g. in Grammatica disciplina causa statuetur, cur Graci

Et Verbo Tipto, Latinis ab Amo sumant initium: in Philosophica, cui ea utilitatis sit: qui arata sit addiscenda, quæ iognosij virtus ad ipsam sit apertissima, differetur, lo ea stylis tenuis sit, oportet, venustris tamen, & amoenitatis lepidos. Descriptiones, fabellas, proverbia admittir, Placita etiam quandoque verba, vel Eudiana, quæ venustate faciunt,

Disputatoria Scholasticis disceptationibus primitur. Neque eadem ubique est ratio: alibi enim genium questionem ex defendendis aliquam oratione pertractat; alibi Patronum, cui disceptatio est consecrata, dilaudat. Atque hæc quidem altera, aut syllogismo hanc præmissa exordiij loco propositione, qua ex illo conficiatur, syllogismique propositiones per tropos, & tenues figurillas amplificando, & orando: aut dilatando soluta. Orationis numeros, & venustate Elogium illud, quod quæstionum typus primiti solet.

De Dedicatoria dictum satis à nobis est in Epistolis. Quæ libris autem præligiū, Praefatio lectorem doceat, qua de te liber ager; cum ager, quoque stylo, & ordine ager; & quid est monendum aliud.

De genere Judiciali.

Ad genus hoc pertinet duæ orationum species, Accusatio, & Defensio. In quibus, quia omnis propè judiciorum ratio mutata est, paulum immorabitur. Accusatio igitur crimen obicit, probatque, si plura sine crimina, narratione perpetua, cœlibusque, si est opus, exhibitis; si unum, illud amplificat, sed vere graviterque exponendo. Tum etiam Occasione confutat ea, quibus vindicari crimen posset. Peroratque reo odium conflando, Judicesque ad iram, & indignationem concitando. Exemplum Accusationis est in Verrinis.

Defensio (qua Apologia dici solet) ab objecto erimi-
ne ruerit; vel defensione Fæsi, cum crimes negarit. si
Eximque conyincitur apposita argumentis; vel defensione
Juri, cum excusat, aut jure factum contradicatur. Per-

oratio miserationem in reum, odium in accusatorem cōcitat. Milioniana Oratio absolutissimum est Declinationis exemplar, iūm Ligariana, & pro Murana.

Ad Accusationem revocari potest Oratio Monitoria; quæ magna opus labet prudentia, & arte ad conciliandam eūs, qui moerentur, benevolentiam. Quam ab Exordio conciliare ait. Tum rem exponet, quæ reprehenduntur, cujus gravitas in Confirmatione ostenditur a turpi, inutili, noxio; ab adjunctisque. Perorabit aut̄ oburgatione graviori, aut mitiore adhortatione: minas praetermittere, nisi prudentius. Hinc condianur.

Revocari etiam potest *Invectiva*, quæ vehementiar est extimorum infestatio, qualis ex ea in Pisonem, Catilinam, Antonium. Tum *Expostulatio*, seu gravis querimonia de accepta iniuria. Quatum artem ad sua traducere licet Sacro Oratori, qui velio virtutis invehatur, vel de injurijs expostuler, quibus Deum homines laedimus, vel accusatam à viriosis hominibus Virtutem, ut molestam, ut impossibilem, defendat &c.

De genere Deliberativo.

Cadunt in deliberationem illa, quæ fieri, aut non possunt; ac tum quidē suabo, ut fiat, ne fiat, *Dissuasio* est.

In utraq autem Exordium ita sumatur, vel a re ipsa, vel ab adjunctis laci, temporis, personarum, ut benevolentia maxima, & capaces. Spectatur enim in eos, qui laudari, Prudentia, quia ijs fidem habere solemus, inquit Tellius, quos p̄t̄ intelligere, ac videre, quam nos arburamus. Probitas, quia quo quis versutior, & callidior, hoc inservit. Cōsuspeccitor, de ratiā opinione probabilitatis. Amoris: quia siquem licet peritum, & prudentem ceteroque, fallacem tamen, & sui potius avantem credamus, quam nostri, eis consilium penitus aversabimur, suadere itaque aliquid, aut dissuadere, non est omnium, sed gravis aliquid; & probis, & sapientis, & discreti.

Confirmatio argumenta docet ab Honesto, Utile, Necesario, Facili, Jucundo; vel à coartarijs, cum quidam

p̄iam est dissuadendum. Est porro Honestum, ait Cicero, quod debet ad eum utilitate, per se ipsum laudabile est, & experientum. Tale est, quod est Decorum, ut difficultas non cedere, ratione regi, facile patere: & quod Virtus est morum inducens rectitudinem, ut Pietas, Justitia, Modestia, Magnanimitas. Est Utile, quod propter commodum experitur, cujus duæ sunt partes, Incolumenta, cum à malis expeditum, & Felicitas, cum bonis augemur. Est Necesarium, sicut quo, certum est, salutem, aut dignitatem nostram statre non posse. Facile est, quod sine magno labore, modestia, suavitas, tempore potest haberi. Jucundum est, quod honestam habet voluptatem.

Peroratio amorem rei, desiderium, spem, audaciam, emulationem exiret conabitur, si Suasus sit, contrariolque affectus, si Dissuasio.

Sed tria haec observata præterea velis. 1: caput artis est nosse penitus animos eorum, quibus suadendum aliquid sit: hoc est enim res apud hostios homines facile suadetur; apud turpes non ita, qui utilitate magis, aor necessitate, ac metu solent moveri. Poeri, & Juvenes gloria, & voluptate; Viri honestates, & utilitate; Senes præficii modo ducentur. Cum Viris principibus verbis, ut illa inquietas, byssinis opus est: nobiles honesta tangunt, & labdabilitas cum plebe, malorum bellum capitum, variis, ac sane difficultate, ratio esse debet. Sunt præterea Itali homines: ingeniosi, cunctatoresque humani Galli, audaces, mobiles: Germani simplices, verique amici Hispani leniti in consilij, laboris tolerantes. Regime adest Palatum Eloquens, qui plura velit.

2: Rem ita aggreditur soalor, ut artificij suspicio, dolique solliciti; ne videantur velle inuidias struere. 3: exemplis utrius, quoad poterit: ea enim animos maximè percellunt, præseriū malititudinis.

Stylos vero vehementes sit, sumisque rationibus coquet; orationum ornatum negligat, ne pro dolo habeatur, avertatque à rationibus percepientis.

Contineatur hoc genere *Suatio*, & *Dissuasio*: etiam
Commendatio, *Petitio*, *Consolatio*, de quibus in Epistolatum
atque ea diximus, quae, si ad Orationem traducas, satis am-
plius facile paraveris. Præterea *Hortatio*, quæ hoc tantum
a *Suacione* differt, quod hæc ratione, illa modo, affectu quoque
agit, ponisque perorat, quam orat. Illustrè exemplum est
apud *Curius lib. 7.* ubi ad invadendam Petram hortat
tur juvenes Alexander. Lege etiam *Aeneid. lib. 5. V. 180.*
Exempla *Suacionis* præclara in *Tullio* sunt pro Leg. *Man.*
& *Phil. 7.*

CAPUT II.

De Dialogo, Historia, & Elogio.

De Dialogo.

Dialogus est Sermo inter plures personas institutus ad eorum
eruditionem, qui legerint. Duplex autem est, Familiari-
sus alter, qui in quotidiano vivendi uso ad commonican-
dos sensus animi adhibetur. Dialogi hujus exempla venu-
stissima aquæ, atque Latinissima habes apud P. Pontianum
in suis Progymnasmatis. Alter est Oratorius, qui graviori
stile incedit; quod de rebus agat, gravioribus. Dialogos
oratorios habet Cicero in *Quest. Tusc.* in libris de *Oratore*,
de *Senec. de Amicit.*

In istiusmodi Dialogis hoc curato: 1. Ij colloquen-
tes inducantur, qui rebus agendis idonei sunt: non enim
debet affecte tollitum hominem de Philosophia disputan-
tem. 2. Seruo ipse colloquentibus aptetur: nempe tulus
homo humiliter loquitur, Philosophus sapienter, adole-
scens pueriliter, &c. 3: Stylas sit omnino familiares, atq
iusti, Latios quidem, sed sine gravibus figuris, scilicet
contentus, familiaris sermonis iustar. Dialogus vero ora-
torius aliquanto comprius incedat: ut qui inter sapientis
ores haberent: figuris, sententijsque sic ornatus: argumen-
ta pericaster, ac veluti Orationis praefudat. 4: rei in alio
modo ratio in Dialogo præsentum oratorio ea sit, quæ sum-
mae in ea re perspicaciam ostendat ejus, qui scripsit: quare

non nisi qui rem, de qua agitur, penitus internoverit, Di-
alogos istiusmodi se habeat institutus: non enim potest quis-
pis in se aliqua exercitio instituere (qui præcipius est
oratoriis Dialogi fons) nisi rei ejusdem intelligentia ma-
xime præterit.

Præter eas, quæ dixi, nullum Dialogos admittit cer-
tum attituum, nullas determinatas partes, familiariis ser-
monis moe. Lege Pontani Familiates Dialogos, & Ora-
torios Ciceronis.

De Historia.

Historia est Sincera rerum gestarum exppositio: quæ, si
rem, quam coarctat, in singulos annos distribuit, *Anno-*
les dicuntur: si in dies, *Ephemeris*, sive *Diarium*; si strictius
perirent, *Commentarium*; si verò rem copiosius, atq; splen-
ditius prosequitur, *Historia* propriè vocatur.

Flos eius est legentium institutio: mala enim, quæ
fugiamus, bona, quæ settentur, aliorum exemplo nos
doceat. Hujus flos gratia delebet etiam oporem: quæ
enim delestant, avidius addiscuntur, & hærent in animo
recoclusi.

Qui Historiam describere in animum induxit, si sibi
iniegrum est arbitratu suo materiali deceroere, nobilis
& jucundus felicitat: quæ legentium oblectat animos, &
instruit, & memoratu digna ad posteros transmittat.

Præstabilita jam materia, scribendi exordium sumat
vel ab Historia laude, vel à rerum, quæ expoundendæ suæ
commendatione; quod novæ sit, quod magna, quod ex-
pectata; vel ab alio rei notabili adjuncto.

Rei deinde narrationem instituat; in qua à magnis
rebus, si per veritatem licet, auspicietur prius, quam ab
objectionis; ne humili ingressu alienetur lectoris animus:
procedat deinde servato temporum ordine: cui verò ne
ita nimium inserviat, ut rerum series confundatur, vel
memoria in plura distracta fatigetur: quare si rei uitas,
atque integritas ita postulaverit, res singulas ab annis re-
petat, præcautibus illi; cui institit; vel etiam ad annos se-
quentes.

quentes prostrat. Noscat interea rerum narrationem cum Historia sine utilitate quo: enim laudem merentur, commen-
det, sed temperate, ut Historicus: in proba facta non sine re-
prehensione dimittat: sene digna commemoret: indigna
dissimiles: levia non nisi strictum attingat, gravia accura-
tiūs perspenderat.

Virtutes vero Historie plures sunt. Sit 1. *Seroris*: quæ
virtus paratur cum nobilitate materia, tum ulo figuratum;
Descriptio porissimum, Protopopœja, & Hypotyposis;
tum de omnib[us] affectuum variatione, quos Historicis interis
narrationibus pro rerum, & personarū varietate: cūm p[re]z-
seriunt aliquem oratione inducit: tunc enim vehementius
figuratum, & affectuum usus Historicis permutatur; in re-
liquis non ita. Facit etiam ad levitatem Historie, si re-
sum, quæ expoimus, principia effemeramus, causas, even-
tus, cōsilia; quid temere, quid prudenter gestum sit; si nos
infrequentes oratiunculas, epistolæ, sententias, pruden-
tium judicia, quidquid denique habet morale, vel politi,
cum sciu dignum proponat.

Sit 2. *Sincera ira*, ut neque quid solerat fabulosum,
aut minus certum; neque animo scribat in alteriori
ex contrarijs partibus inclinato. Nemini itaque plus fave-
at, quam pat est: nullamque simulacris, aut adulacionis
suspicionem iniiciat legenti.

Sit 3. *Perspicua*: quamvis enim nobiliorem stylum
amat quam Dialogus, magisque apud ad delectandum; id
tameo circa perspicuitatis derrementum fuit.

Sit 4. *brevis*: nihil enim ab ea, amplificationis gratiā,
nudæ veritatis imaginis superaddendum est: tribuat tamen
rebus singulis pondus suum; ne legentem aut minus eru-
diant, aut siccæ, & laconica dictio avertat.

Stylus, colorum instar, rebus, quæ debent exprimis-
sime moderetur: alio enim stylo res affiidae, alio bilates
exponentur: aliam stylum latera exulantium orationes,
alium desperatorum, alium timidorum postulant. Hæc
itaque est historici styl[us] proprietas, ut nativis coloribus

guz.

quæque res exhibeantur. Ceterum Livij abestazom, & illi
injuratiam quandam copian stylus viter: cum Curtio tamen
liberius excusat potius, quæ angustetur cum Sallustio,
aut cum Tacito. Ioamna quadam asperitate, atque penu-
ritia ad obscuritatem aliage coartatur. Sed qui atrem histo-
riæ voler addiscere, Curtium legit, qui & Latinæ integris
causis est maximè Rudolphi, & nihil fortasse habet, quod in
Historico reprehendens.

De Elogio.

Elogium est, rei, aut hominis laus brevior. Triplex au-
tem est, *Historicum*, *Oratorium*, & *Lapidare*.

Primum in Historijs adhiberi solitum, narratione
quadam bieviore hominis decora recenseret. Curtiam lege
lib. 10. num. 5. propè finem; & Famianum Stradam De-
cad. 2. lib. 8.

Altum ab Oratoriis usurpatum oratorio quidem
stylus, sed florido, acque concinno, post adjecitam rei ex-
aggerationem, quasi epiphonematis, acclamacionibus quo
contexitur.

Lapidare illud est, quod aridissima quadam Ele-
gium dicitur. Atque ut hac nostra tractare in usu est, descri-
bi potest, *Laus brevior agutæ inventa*, *par concisas clausa*
sulas exposta. Cuiusmodi Epitaphia praetextum esse soleant,
& inscriptions. De hoc Elogij genero quatuor institu-
emos: Generale antithetum, Dispositioiem, Rationem
Argutiarum, & Fontes.

Elogij generale artificium.

Aut argutijs, aut sententijs constant hujusmodi
Elogia; aut certe utique temperatis. Nulla igitur in Elo-
gio clausula, nulla linea sit, quæ ingeaciem non lapiat.

Quod, de argutijs ledibus cum videbimus, quo
pacto comparari possit, utrum sit arduum, apparebit.

Stylum amat omnino Liconicum, qui verbis paucis
magnum sensum concludat: ita quo rameo viseretur obelu-
sitas; stat enim cum perspicuitate sublimitas. Seosus itaq[ue]
ingenij plenus primo obtutus quicri se; altero inventari pa-
tietur.

Tenuis

Tenuis sit etiam, oportet, & illaborata dictio; ut ex ingenij potius felicitate Elogium, quam ex adiutoriis unguibus prelio sit videatur: Tractiones, amplificationes, turgidas loquaciores, ornamenta eloquentiae profusa respect, ubitioribus verbis contexta. Sit tamen oratio, castaque, & prolixus Latina oratio cur enim argutias sic unquam adamer, ut esse barbarus velis? argutiae illae erunt, an inopia? Cur etiam ne projectas ampullas, humili serpas?

Figurarum usus locum quidem habet in Elogio, sed non omnium. Ad ejus ornatum sunt Tropi Oratorii, & figuræ Reperitio, Distributio, Gradatio; ad proponendas argumentas Exclamatio, Apostrophe tenuis, Interrogatio, Consilio, Interpretatio; sed parec tamen usurpantur.

Elogij Dispositio.

Dplex illa est, quam Intrinsicam, Extrinsicamque appelles sicut.

Intrinsica postulat, ut rerum, argutiarumque series in suum ordinem redigatur. Premit enim nos hic etiam Horatianum preceptum: *Sit quodvis, simplex dumta. var, & unum.* Ergo neque eorum omnia libertas, qui dispositionem nullam requirunt, neque scrupulosa illorum religio, qui partes omnes Elogij Orationis instar metris volunt, probatur nobis, sed eam dispositionem exigimus, quam in Elogijs sois servant Historici.

Sit itaque exordij loco propositio aliqua generalis, seu thesis, ex qua comode ad Hypothesia descendatur, sive ad eam rem, quam laudatam voles. Poterit etiam exordio sumi à sententia, seu gravi pronuntiatio; poterit id quod fortasse erit comodius, ab ipsa Elogij Propositione, modo hac acutè, & tanquam sub velo quodam effaseretur.

Propositionem sequitur ejus, ut ita dicam, Couthus, matatio, ac certè Tostatio. Quodsi quipiam laudatur actio, ejus adjunctio est iustitendum, dummodo circumspecta temporatio, sicutunque illud magis, magisque exaggeretur. Si persona laus est, servabit aut reram, aut temporum ordinem, ut de Pauegryco ante dicebamus. *Elos.*

Elogium concludet aptè, dum actio fuerit laudata; Epiphonema aliquod grave, quod admirationem, vel immissionem maximè accendat: dura persona, vel ipso conclusus ordine, quem illuc usque tenuerimus; vel etiam lexitio, vel articulo aliquo nobiliore.

Jam de Extripecta Dispositione, quæ racio est ipsa literarum distribuēdarn, varia quidem est pro vario, scilicet, bendī more, Vel enim Elogium est, ut dicatur, *Periodale*, quod tanquam soluta Oratio scribitur, nullā divisione linearum. Vel *Lineale*, quod distinctis perpetuò, atque in æquilibus lineis, exatas, idque duplii rursus generet, aut enim linea ab ora paginae incipiuit omnes more Heracliti, et longiores alia alijs lineis in media charta proportione omnes collocantur.

Sunt præterea, qui in lineis singulis sententiam absolvant, quæ unius carminis Epigramma. Sunt qui personam seculum placibus lineis comprehendant, & separata lineis scribant, quodcumque membrum, incisum etiam potius esse, & cum dignitate separati posse, putant. Veritas de Argutis videtur.

Argutiarum Ratio.

Quidquid lubriciter, & ingeniōlè dictum est, Argutiarum voce complectimur. At videatur illas in *Lepide*, in *splendide*, in *sententioso* dicta distribueri. Lepide dicta repuramus, quæ recuso tantum lepore, & solo nitore. Cujosmodi lenient esse, quæ in Ambiguis verbis, in Paronomasijs, in Conjugatis, in Notatione continentur. Et hæc quidem tone erunt gravis, atque in Elogijs non asperandas, cum in loco adhiberentur, & sententias, seu sensus dignitas, et sollempnitatem.

Ut est dictum illud: *Quæ nocent, docent.* Et ipsam vicitur viciisse redieris, cum etiam viciis reparari. Nam verbis immunitatis, eti leporem amitterent, gravitatem, iogeniomque in sensu retinuerint. Huc pertinet Anagrammat, Proverbia, & Allegoriae.

Splendide dicta intelligimus, quæ non in verbis quidem, sed in sensu habent habilitatem: quæ paucis verbis, iisque

isque concinna, magnoam continent ligationem: quo, rurique dignitas pondere, ut ha dicam, & maiestatis efflorescit. Exempla aliquæ desibimus. De Trajano in imperium adopato Plinius: Novum, arque inauditorum iter: non te propria cupiditas, sed aliena utilitas Principem fecit. Tunc de eodem Imperatori: Nam s' ex nobis patet: nec minus hominem se, quam hominibus præcessit meminit. Haec quam acerè, quam splendide dicta! Nimirum præclara laudes continent argumenta, paucaque dicunt, multum significant. Ita illa de Constantio nobilitate: Nihil tibi addidit honoris Imperium. Imperium nascendo meruit. . . Deorum munere primo, & viâcimo in lucem patim felix venisti. Tum de ejus humana re estat: Tu cum ingrediens milites vident, admirantur, & diligunt: sequuntur oculis, animo tenent. Deo se obsequi patentes, tuus: qui paleba est forma, quam recta divinitas. Est illa quodq; magnifica de scientia militari laus Ciceronis in Mænibus: Extrema pueritia miles fuit, invenire adolescentia Imperator. Cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis precepit, sed suis imperiis, non offensionibus belis, sed victoriis, non stipendijs, sed triumphis est traducta. Est autem illud de Cæsar's clementia: Tu, natus oblitus foies, nisi injicias. Est planè splendidum Tollissimus Elogium in Vellejo, & Seneca: Vir ingenio maximus, qui effectis, ne quorum armis viciramur, eorum ingenio vinceremur. Multa bohos mori. P. Cædius in Elog. Su cr. libi, 2 capi, 5 alijs Jovencius in Arte Poet. libi, 2 capi, 2 conglutin. illi in soliloquio Sententiose dicta. Sententiae sunt aperte, aut decubiles. Aperta sententia est pronuntiatio generalis mores instituens, ut: Alt' calamitas reverentiam Dei. Occulta pronuntiarum est particulare, seu personam afficiens, & Aperi- tâ erum Sententia: ut: Vera gaudia auspiciatus a geminis, qui Apera fierent si ita esset futur. Vera gemitus procreans gaudia: ut, que autem de eo dici posset, quem leelestis voluptatis sua pantere. Amant, quidem ingenium acris, judiciamque virile sententia: & quae aperte lutea, nec sine labore, nec hinc fastidio fortasse aliquo excipi, ceteraz

scerint, poterunt; occulte autem, & promuntur facilius, & jacundissimam semper habent dignitatem. Porro Aperi- tæ aliae puræ sunt, quæ confitio carent; cura acutè dicta. Misce alia, quæ confitum habeant. Ararus nemo diverso hac pura est. Araro tam deest quod haberet, quam quod non haberet, hac multa.

Ex horum triplici Discorum genere ferè constant Elogia. Verum aut argutia: sibi, aut lenitatem, laudem profectio, eamque magnificam, ac sanè veram contineat debent: nisi enim laudet, Elogium, hoc est, laus esse non potest; nisi magnifice, iuste erit, ac frigidum. Ac veteres quidem Romæ pressos, nuditaque Inscriptiones, nihil li- cet argutas, trophaxis, tempiis, sepulcris affigebant, qua- tum exhibet exempla Brisonius.

Nostra etiam artat imitari eam quoque rationem vobulli soleat. Ut superiore saculo P. Rutilus Gallus ea- rum nomina, qui Batavicum bellum administraverant, hisce Inscriptiōibus consecravit.

Ladovico Principi Condeo,

exibis ad Senatum Exer-

citibus fractis.

Henrico Principi Tarrensis

Pulsis alra Rhenum Ger-

manorum Exercitu

quater caso.

Francisco Marci, Grequo

Deletis incurvant a vicino.

via Germanorum co-

piss, CT.

Sunt etiam, qui præclaris tantum laudibus. conte-
xant Elogium, quarum scumen ipsa magnitudo est, &
fucci plena concinitas. Molio illi, præstantius, quam si
argotij intenti, de laude nihil, de sublimitate, de verita-
te curarent: vix est enim, ut quis studat acriter omnia dicere, non
dicat peraq; frigidus.

558 Rhetoricarum Institutionum

Jam nos exempla juxta quaduplicem hanc rationem
ex alieno somptu hic exscribimus.

Lepidè dicta cum splendidis temperat; & occultis
sententijs hoc Elogium.

Anrelius Augustinus,

Felix, qui demum scierit amissa redimere,

Felicit, qui potuerit;

Vera gaudia auspicatus agmina,

Sordes sae, ut vel obnueret, vel elueret,

Matri ocalis lacrima transalit in suo,

Sibi, Matti, & Patri redditas,

Tenebras suas dum in lacem edidit,

Illustravit.

Nunquam videlicet Solem puduit etenebris rapisse.

Nullius honoris avidus, omnium capax, &c.

Eius georis sunt Celebiorum Episcoporum Elogia Pa-
juglaris, & Labbei.

Ex Sententijs dumtaxat hoc est contextum.

Moribus valde corruptili, ac pravis,

Seculo infeliciissimo,

Quoniam in me fuit, fidem servari,

Amicos ex animo amavi, & co'ui;

Inimicos beneficijs vincere, & contempnere,

Quam ulcisci malui.

Vitia sic eris etiam in meis,

Vt virtutem in extensis,

Vel etiam hostibus reveratus sis.

Private rei servande

Potius, quam augenda operam dedi.

Quod mihi fieri volebam, neque altero feci,

Aut fieri passus sum.

Injustam, aut difficultem gratiarum, aut renalem sprevi.

Pater, Juvenis, Vir,

Senectus multum detulit,

Prodecessus quam preesse malui, &c.

A Splendidis istud laudibus dactum est in Labbeo.

Confes-
fionum
librum
seripit.

Liber I. Institutione 7.

159

Elige qualis velis Mariam: vult à te eligi.

Presens adest: si times, deprecatur, si non aedes.

Perfigum est misericordia Altare rei, Exaltum ergo.

Orantibus donat, ingratit, ingredit, invictis obruit;

Neminem relituta miserum, nisi qui velit.

Imò neque omnes patitur esse miserios qui esse volunt.

Newo de ea queri posst, etiam impins;

Paret omnibus, etiam dum non patet Deus.

Post amissum Deum adhuc superest Dei Mater,

Ecce post naufragium est tabula narin

Abiecisti illam, peristi;

Apprehendisti illam, evassisti.

Pizclaris quoq; magis sive laudis argumentis e23

ut in P. Causino proculsum D. Pulcheria Elogium

PVLCHERI A.

Ela, Theodosii Filius Soror Augustas,

Virgo, & Conjur,

Augustorum Filia, Sora, Neptis, Vixi,

Propugnatrix Pontificum,

Magistra Imperatorum,

Custos Fidei;

Munimenta Orthodoxorum,

Ecclesie, & Imperij decus,

Nova Elena,

Novum Orbis miraculum,

Anna Christi CD. LIIII.

Etatis LV. Imperij XXXXIX.

Ad celestem aulam proficisciunt.

Col adjungas Marcianni Sporu eo item genere Elogium.

El. Valetius Marciannus,

Sola virtutum commendatione ad Imperium erector;

Pulchrae Conjugis integra, tutege Conjux.

Moderatus domi Princeps,

Toris Attila furori domum posuit;

Quassatum Imperium

Contra Partibus, & Vandalo confirmari praecepit.

Elo

Et Orthodoxam Fidem.

Adversus Eutychen cutatus est fidei.

Vixit arata satissim Imperio parvus.

Sibi semper procluens.

Obire.

Anno Christi CD. LVII. Mense IV.

Jam nos de Aquitanorum fontibus, seu capitibus.

Vnde duci possint Argentia.

Lepidè dicta, quibus in sedibus collocata sunt, autè docimus. Sententias patit maturum imprimis, ac grave ingenium, aqua rerum ponderatio, etudior, & auctorum, qui in eo floruerunt genere lectatio. Splendidas, sublio melque conclusiones excoquunt, quisquis ejus, quem laudatur est, facta, mores, vitam serio, ac diligenter secum consideret, tum factorum adjuncta, locum, tempus, extat, horam, socios, suem, causas, effecta, omnia, dissimilia attente perpeccat. Vide quæ de Panegyricis diximus.

Sunt præterea certi quidam Acuminum fontes. Ut t. Definitiones eorglobata: quemadmodum in Elogijs vi- deas Diva Pulcheria, Conjugisque Marciani.

2. Repugnantia. cùm, quæ conjugi nequeunt, con- juncta exprimuntur: quò pertineant Antitheses. & confli- cto contrariantur. A quibus hoc est dulcum Elogium.

Detur hoc monumentum

Optimi Parentis non degeneri Filio;

Qui multa, non multum vixit,

Ac brevibus annis longam etatem superarvit.

Pustillus Puer.

Sed etiam inter magos maximus;

Qui terram calcare nondum poterat,

Et ad calcandam sidera felix invenerit.

Adeoque mortales vivere incepit.

Tu vero disce,

Ac vita bene mori,

Ac morte bene vivere.

3. Aliorū, cùm velut proprium dicuntur, quod pre- priam

primum non est; quod ambiguum spectat voces, & metapho- ras ut siquem Revisse in aperte, riuſſe in morte dicentes. Ita est illud de D. Ambroſio:

Ambroſius re quam nomine dulcior,

Mel ante habuit in ore, quam voce;

Avorum gloria nobilis, nobilior fala.

In hoc reverendus.

Quod contemneret neminem;

In hoc timendus,

Quod neminem formidaret.

4. Comparata, cùm is, qui laudatur, vel secundum ipsos, vel cùm aliis conseruit, & aut similis, aut dissimilis ex- ponuntur. Ita D. Paulum laudantes prima comparatione,

Incure, Visitator,

Ecclesia Columnam in ruina eratam;

Saulum olim, nunc Paulum;

E Lupo Agnum;

Qæs hostis fuerat;

Christians nominis Defensorem, &c.

Aliorū autem D. Petrum.

Duos uno tempore Roma Simonis vidit,

Primumque Apostolum,

Alterum Dei, alterum diaboli.

Hic ad misericordiam felices

Ille ad felicitatem miseros deduxit. Seci

Vel cum Labba.

Evolare rectus in celum

Simon Magus tentari;

Et corrutus;

Tentavit inversus Simon Petrus;

Et recta erit.

5. Allusiones, cùm ad historias, fabulas, proverbias, aites, mores, aut tale quequam, quod dicimus, referuntur. Ita fani de D. Cypriano dicta.

Num etiam Caſthagini Tullium dedi-

cti;

Et quando desierat armis.

X

Cum

*Cum Roma contendere,
Fam covaretur facundia superare,
Ex deo D. Augustino Labbeus. Exhauit se Africam cum tate
potentum tulit.*

Ex his itaque sedibus facile erit ingeniose laudare;
præsentim cum in uero quavis Elogio miscantur, & cum
amplis quoque laudibus lectorisque temperentur.

De Inscriptione, & Epitaphio.

Inscriptiones alia historicæ sunt, quæ ad posteriorum me-
moriarum existandam aliqui magno operi imponuntur: in
quibus personarum, loci, temporis, modis, hisis adiutoriis
propinquuus continua variatione, concilia illâ quidem,
ac uero ineleganti, nihil licet arguta: ut illæ sibi quodam-
modo, quas ex Rufo exscripsimus, & quæ passim occur-
tent multa. Alia sunt ad Elogium compositæ. Haue
tuisus vel sunt longiores, iusta que Elogia, de quibus pro-
pterea nihil ultra præcipimus; nî quod, Elogia cum suis,
narrationem tamen continent, adjunctorumque notatio-
nem. Aut breves sunt omnia, ac perspicuæ, de commo-
dè à viatore, atque obiter legi non quaerat: quæ potro
præter brevitatem, & claritatem aliquo etiam scutinare
ad jucunditatem conducuntur. En exempla.

In dedicata D. Josepho Sacra Edicula.

Crissas Taurinensis.

*Eundem dum moreretur experta Patronum,
Quem Christus, dum riveret, Patrem,
Sopita pessi, Votè rea
Satellum hoc posuit.*

Ad flores horti.

*Imaginem ritæ certis, dum hortum adspicio.
Flores, & homines pari nascuntur,*

Et intereunt modo.

Hoc unum interest;

Venient passim e plantis flores,

Sepè homini florere non licet.

*Epitaphium Inscriptio quædam est, quæ in sepulcris
Iolæ*

solet extari. Et itaque aliud historicum, quod rem
nudè exponit: mortui scilicet nomen, patrem, munera,
ritiem, mortis diem, eidumque quædoque nomina, qui
in monachorum posuerunt. Aliud est Exornatum, quod mor-
tui laudes, Elogij arte, complectitur. Exempla in Elogijs
aliquot dedimus. Aliud Morale est, quod monachis conti-
net mortem, ritaque spectantia. Ut.

Heu! Heu!

Hie ante annos Tarenis jaceo,

Mortis ludibrium,

Patri moror,

Matri lacrima,

Tarenibus exemplum,

Mibi tabum, cini, nibilo

Deo quid?

Ah! cur, Viator, rogas?

Mox scies,

Cum id de te alij requirant

Vale.

Est denique aliud Satyricum, quod mortui mores re-
prehendit. Cujus extat lepidum exemplar ab aliquatis
laudibus.

Philenus hic jacet

Adolescens studiosissimus,

Sed vitijs.

Librit, assidue incubuit,

Iisdem usus, pro cervicali;

Atque a deo plares consumpsit;

Quia illos vendidit sape.

Publicè sepius respondit

In loco Tadiici;

Privatum aliquoties

In carcere.

Commititiones superavit

Nequitia;

Se ipse commendavit

Rhetoriarum Institutionum

In trivisi.

Rogati sunt itaque patris proceres,

Eundem sibi ut servarent.

Ne corrumperet catros.

Tandemque supra omnes est collacatum

E surca pendulus.

Tu, Piator, ex illo disce

Alius virere.

FINIS LIBRI PRIMI.

LI-

APPENDICULA.

ELOCUTIO commoda, & perfecta, inquit Ci-
cero, tres res habere debet, Elegantiam, Com-
positionem, Dignitatem. Ac de iis quidem
extremis multa in Rhetorics Institutionibus, de
Elegantia vero rix quædam, ubi de Elocutione dis-
posita docetur, præcepta sunt: cum in ea tamen pri-
mus sit Tyronum positus labor, qui si animadver-
sioni, & notationi relinquantur, seriùs profecto, ac
multò difficilius Eorum scita, ac venusta erit ora-
tio. Eamobrem Francisci Sylvij Progymnasmata,
quibus ircentis Laioi sermonis Elegantias comple-
xus est, cum & ipsa per se, & opinione doctorum
compendentur, pro corollatio adne&i posse, puta-
vimus. Verum illa decurrit exemplis, iisque præ-
germissis, que in Horatij Tuisellini de Parti
colis libello leguntur, brevia, tradi-
gratus fore, utiliusque daximus. Ita
que septem tantum ad cas
pita revocatum opus
hoc nostrum
erit.

DE LATINÆ ORATIONIS ELEGANTIAS.

Tribus, inquit Sylvius in Progymnasmatis, Elegantia
orationis comparatur. Primum est, si barbara, si im-
propriar, si rustica etiam verba, quibus lingua pluimio
exstutat, non usurpetur. Quod monuisse sufficit. Deinde
ingeniosus quædam iacentio dicens, qua à vulgari sen-
tientia sit aliena. Ut, multitudine quod dicere: Multum gau-
demus